

บทที่ 2

คุณสมบัติทั่วไปของสมาชิกรัฐสภา

สมาชิกรัฐสภาควรมีคุณสมบัติอย่างไร

สมาชิกรัฐสภานั้น ก็คือ บุคคลผู้เป็นตัวแทนของประชาชนที่เข้ามาทำหน้าที่ในทางการเมืองตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญในขณะนั้น ผู้ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนอย่างน้อยย่อมต้องมีลักษณะพื้นฐานหรือคุณสมบัติเป็นเช่นเดียวกันกับประชาชนทั่วไปผู้มีสิทธิในทางการเมืองเสียก่อนและนอกจากนั้นยังต้องมีคุณสมบัติอื่นที่จำเป็นต่อการเป็นตัวแทนของประชาชนอีกด้วย

แม้การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะมีสมมุติฐานว่า ประชาชนทุกคนย่อมมีส่วนร่วมในการกำหนดเจตนารมณ์ของสังคม แต่ในความเป็นจริงแล้วมิได้เป็นเช่นนั้น ประชาชนบางส่วน เช่น เด็กที่ยังมีอายุไม่ครบตามที่กำหนด หรือบุคคลไร้ความสามารถจะถูกักไว้ไม่ให้เข้าร่วมแสดงเจตนาเพื่อกำหนดเจตนารมณ์ของสังคม ประชาชนส่วนนี้ย่อมไม่มีคุณสมบัติที่จะเป็นสมาชิกรัฐสภา สำหรับประชาชนผู้มีสิทธิในการแสดงเจตนา นั้น ก็มิใช่ที่ทุกคนจะมีคุณสมบัติเพียงพอที่จะเป็นสมาชิกรัฐสภา ทั้งนี้ เนื่องจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตยปัจจุบัน เอกชนแต่ละคนไม่สามารถเข้าไปมีส่วนกำหนดเจตนารมณ์ของสังคมได้โดยตรงจึงจำเป็นต้องมอบอำนาจของตนให้กับบุคคลกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในฐานะองค์กรของรัฐ ซึ่งในที่นี้คือสมาชิกรัฐสภา เป็นผู้ใช้อำนาจแทน สมาชิกรัฐสภาจึงต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความยินยอมหรือยอมรับจากประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งบทบาทและอำนาจหน้าที่ของสมาชิกรัฐสภาจะมีผลกระทบต่อประชาชนทุกคน ดังนั้น หากกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะ

จะสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกรัฐสภาไว้อย่างกว้าง ๆ เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป ก็คงไม่เหมาะสมจึงต้องกำหนดให้คุณสมบัติและความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะใช้ทำหน้าที่ตัวแทนของประชาชนเป็นอย่างดีด้วย

สัญชาติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ได้บัญญัติถึงการ ใช้สิทธิทางการเมืองในเรื่องที่เกี่ยวกับสัญชาติว่า

1. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จะต้อง มีสัญชาติไทย แต่บุคคลซึ่งมีสัญชาติไทยโดยการแปลงชาติต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี¹
2. ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง จะต้อง มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย² ซึ่งก็คือ จะต้อง มีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้³

2.1 เป็นผู้ได้เข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนตามกำหนดเวลาและสอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการหรือตามแผนการศึกษาของชาติ หรือได้เข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษอื่นในประเทศตามกำหนดเวลามาโดยตลอดไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอกระบบโรงเรียน

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534, มาตรา 103 (1).

² เรื่องเดียวกัน, มาตรา 105 (1).

³ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535, มาตรา 19.

จนมีความรู้ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบเท่าหรือรับรองว่าเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการหรือตามแผนการศึกษาของชาติ

2.2 ได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาชั้นสูงในประเทศตามหลักสูตรจนเป็นผู้สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าชั้นปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

2.3. สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อขาดคุณสมบัติตาม 2⁴.

2.4 สมาชิกวุฒิสภาต้องมีสัญชาติไทยโดยการเกิด⁵ และสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาจะสิ้นสุดลงเมื่อเสียสัญชาติไทย⁶

1. เหตุผลที่กำหนดให้เป็นคุณสมบัติ

รัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งแทบทุกประเทศยอมให้ผู้มีสัญชาติของตนเท่านั้นใช้สิทธิทางการเมือง เพราะ "สัญชาติ" คือ เครื่องรัดบังคับบุคคลไว้กับประเทศในทางกฎหมาย และการผูกมัดเช่นนั้นได้เป็นเหตุให้ผู้ได้รับสัญชาติมีสิทธิพิเศษบางประการ ซึ่งได้แก่ สิทธิเลือกตั้งและสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น และในเวลาเดียวกัน ผู้นั้นก็ต้องมีหน้าที่บางอย่าง ซึ่งคนต่างด้าวไม่มี เช่น หน้าที่ป้องกันประเทศ เป็นต้น⁷

⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534, มาตรา 114 (4).

⁵ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 94.

⁶ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 97 (4).

⁷ หยุด แสงอุทัย, ชุมนุมกฎหมายเลือกตั้ง, หน้า 135.

ผู้มีสัญชาติไทย ก็คือ บุคคลที่ได้รับสัญชาติไทยมาแล้วตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของไทย และยังมีได้สิ้นสัญชาติตามกฎหมายดังกล่าวด้วย^๘ ความเป็นพลเมืองจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญสำหรับการใช้สิทธิทางการเมือง^๙ การมีข้อกำหนดเกี่ยวกับสัญชาติไว้เช่นนี้ ก็นับว่าเป็นการถูกต้อง เพราะตรงกับหลักเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ บุคคลในชาติย่อมมีสิทธิใช้อำนาจซึ่งเขาเป็นเจ้าของร่วมอยู่ด้วยและการใช้สิทธินั้นก็ เป็นไปเพื่อประโยชน์ของพวกเขาเอง คนต่างชาติเป็นผู้มิได้มีส่วนได้เสียกับความเป็นไปของประเทศหากให้สิทธิดังกล่าวกับเขาด้วยแล้ว เขาอาจใช้สิทธิอย่างไม่รอบคอบทำความเสียหายให้แก่ประเทศได้^{๑๐}

สำหรับสิทธิเลือกตั้งนั้นจะกำหนดไว้แต่เพียงว่า ให้ผู้มีสัญชาติไทยเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (แต่บุคคลซึ่งมีสัญชาติไทยโดยการแปลงชาติ ต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี) แต่สำหรับคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง กับคุณสมบัติของสมาชิกรัฐสภานั้นจะกำหนดให้สูงขึ้น กล่าวคือ ต้องมีสัญชาติไทยโดยการเกิด เพราะถือว่าผู้ที่ทำหน้าที่สมาชิกรัฐสภาสมควรที่จะมีความผูกพันกับประเทศชาติมากกว่าพลเมืองธรรมดา ที่อาจได้สัญชาติมาจากการแปลงชาติหรือการสมรสได้ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นเมื่อได้เป็นพลเมืองและมีสัญชาติไทยแล้วก็จะมีสิทธิเลือกตั้งแต่จะไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า 137.

^๙ คณะทำงานรณรงค์เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย, รัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ: ม.ป.ป.), หน้า 45.

^{๑๐} สัมฤทธิ์ แก้วอาจ, "สิทธิเลือกตั้ง", รัฐสภาสาร 32 (มิถุนายน 2527): 8.

2. การได้สัญชาติและการเสียสัญชาติ

สำหรับเรื่องสัญชาตินี้จะมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายภายในของรัฐและกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ในที่นี้ จะกล่าวถึงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการได้สัญชาติ และการเสียสัญชาติที่ใช้ในการพิจารณาคุณสมบัติของสมาชิกรัฐสภาเท่านั้น

การได้สัญชาติ แบ่งได้เป็น 2 อย่างคือ¹¹

1. การได้สัญชาติโดยการเกิด ซึ่งมีหลักที่ประเทศต่าง ๆ ยึดถือเป็นแนวทางอยู่ 2 หลักด้วยกัน คือ

(1) หลักสืบสายโลหิต (Jus Sangunis) ตามหลักนี้ถือว่าบุคคลเกิดจากบิดาหรือมารดาที่มีสัญชาติของประเทศใดย่อมมีสัญชาติของประเทศนั้น ทั้งนี้ โดยไม่คำนึงว่าบุคคลดังกล่าวนั้น จะเกิดในประเทศที่บิดาหรือมารดามีสัญชาติหรือเกิดในต่างประเทศ ซึ่งหลักนี้เป็นการกำหนดให้มีสัญชาติตามกฎหมายสอดคล้องกับสัญชาติตามข้อเท็จจริง (เชื้อชาติ) นั้นเอง ประเทศที่ยึดถือหลักนี้โดยเคร่งครัด เช่น เยอรมนี กรีซ ออสเตรเลีย เดนมาร์ก ฮังการี นอร์เวย์ สวีเดน รัสเซีย ญี่ปุ่น และ จีน

(2) หลักดินแดน (Jus Soli) ตามหลักนี้ถือว่า บุคคลเกิดในดินแดนอาณาเขตของประเทศใดย่อมมีสัญชาติของประเทศนั้น ทั้งนี้ โดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นเกิดจากบิดาหรือมารดาที่มีสัญชาติของตนหรือคนต่างด้าว ประเทศที่ยึดถือหลักนี้โดยเคร่งครัด เช่น อาร์เจนตินา ชิลี บราซิล และประเทศต่าง ๆ ในอเมริกาใต้ส่วนใหญ่

¹¹ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชานิติศาสตร์, กฎหมายระหว่างประเทศ หน้าที่ 7-15, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: ฝ่ายการพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528), หน้า 393-412.

(3) หลักสืบสายโลหิตควบคู่กับหลักดินแดน กล่าวคือ ใช้ทั้ง 2 หลักในการบัญญัติกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ ประเทศที่นิยมใช้หลักทั้งสองควบคู่กัน เช่น ไทย ฝรั่งเศส เบลเยียม สเปน อิตาลี โปแลนด์ และสวิสเซอร์แลนด์

2. การได้สัญชาติภายหลังกำเนิด เมื่อบุคคลเกิดมาพร้อมมีสัญชาติใดสัญชาติหนึ่ง ต่อมาบุคคลดังกล่าวอาจได้สัญชาติใหม่ซึ่งมีอยู่ 4 กรณี คือ

(1) แปลงสัญชาติ ได้แก่การที่บุคคลแสดงเจตนาโดยสมัครใจ เพื่อขอเปลี่ยนมาถือสัญชาติใหม่ของรัฐใดรัฐหนึ่ง และรัฐนั้นยินยอมให้บุคคลดังกล่าวถือสัญชาติของรัฐได้ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายภายในของรัฐนั้น

(2) การสมรส ตามปกติได้แก่ กรณีที่หญิงสมรสกับคนต่างด้าว ทำให้หญิงได้สัญชาติใหม่คือสัญชาติของสามี อาจเป็นไปโดยอัตโนมัติหรือกระทั่งแสดงเจตนาสละสัญชาติเดิมเพื่อถือสัญชาติใหม่ตามสามี

(3) การได้รับสัญชาติ โดยการได้รับคืนสัญชาติ เป็นกรณีที่บุคคลเคยมีสัญชาติใดสัญชาติหนึ่งอยู่ก่อนแต่ได้เสียสัญชาติเดิมของตนไปเนื่องจากเหตุใดก็ตาม บุคคลนั้น อาจได้รับสัญชาติเดิมคืนภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายภายในของรัฐนั้น

(4) การเปลี่ยนแปลงอธิปไตยเหนือดินแดน ตามปกติเกิดจากการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ซึ่งผลของสนธิสัญญาทำให้ดินแดนของรัฐหนึ่งตกไปอยู่ภายใต้การปกครองของอีกรัฐหนึ่ง แต่ในกรณีนี้มักจะมีข้อกำหนดเป็นเงื่อนไขให้พลเมืองเลือกถือสัญชาติได้

การเสียสัญชาติ ได้แก่

1. การแปลงสัญชาติเป็นคนต่างด้าว ผู้มีสัญชาติไทยและได้แปลงสัญชาติเป็นคนต่างด้าวย่อมเสียสัญชาติไทย

2. การสละสัญชาติโดยการสมรสกับชายต่างด้าว คือการที่หญิงประสงค์จะสละสัญชาติไทยโดยแสดงความจำนงตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

3. การสละสัญชาติไทย ได้แก่ กรณีที่ผู้มีสัญชาติไทยขอสละการมีสัญชาติไทยของตนไปถือสัญชาติต่างประเทศ หรือเป็นผู้ที่มีสัญชาติต่างประเทศอยู่ด้วยในขณะที่ขอสละสัญชาติไทย

4. การถอนสัญชาติ ได้แก่กรณีที่ประเทศไทยไม่ประสงค์ให้บุคคลที่ได้สัญชาติไทยบางจำพวกมีสัญชาติไทยอีกต่อไปหากพบว่ามีพฤติการณ์อันกระทบกระเทือนต่อความมั่นคง หรือขัดต่อประโยชน์ของรัฐ หรือด้วยเหตุอื่นตามที่กฎหมายกำหนด ได้แก่

- (1) หญิงต่างด้าวที่ได้สัญชาติไทยโดยการสมรส
- (2) ผู้มีสัญชาติไทยเพราะเกิดในราชอาณาจักรโดยมีบิดาเป็นคนต่างด้าว
- (3) ผู้มีสัญชาติไทยเพราะเกิดในราชอาณาจักรโดยมีบิดาเป็นคนต่างด้าวหรือมีมารดาเป็นคนต่างด้าวแต่ไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย
- (4) ผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงชาติ

3. ผลกระทบของบทบัญญัติ เรื่องสัญชาติและข้อจำกัดเกี่ยวกับสัญชาติ

บุคคลที่จะมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งได้นั้นจะต้องมีสัญชาติไทยโดยการเกิดเท่านั้น ซึ่งการได้สัญชาติไทยโดยการเกิดนี้ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าอาจเป็นไปตามหลักสืบสายโลหิตหรือหลักดินแดนก็ได้ ซึ่งการใช้หลักสืบสายโลหิตบิดาของผู้นั้นจะต้องมีสัญชาติไทย แต่กรณีใช้หลักดินแดน บิดาของผู้นั้นอาจเป็นคนต่างด้าวก็ได้ ซึ่งในรัฐธรรมนูญปัจจุบันก็ได้กำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมว่า หากบุคคลที่มีบิดาเป็นคนต่างด้าวจะสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ต้องมีคุณสมบัติเพิ่มเติมบางประการตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย ซึ่งบทบัญญัติในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งฯ นั้น เดิมจะมีการกำหนดให้ผู้ที่สมัครรับเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใดในหลาย ๆ ประการ เช่น การรับหรือเคยรับราชการทหาร การเคยเป็นข้าราชการมาระยะหนึ่งใน

ระดับชั้นที่กำหนด หรือการเป็นหรือเคยเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ หรือการเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นต่าง ๆ และยังคงต้องมีคุณสมบัติในด้านการศึกษาประกอบด้วย แต่ในปัจจุบันกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งเพียงกำหนดให้บุคคลดังกล่าวต้องมีการศึกษาตามที่กำหนดไว้เท่านั้น¹² ส่วนเงื่อนไขคุณสมบัติอื่นได้ถูกตัดออก จึงเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิดสามารถมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งได้มากขึ้นกว่าเดิม อนึ่ง สำหรับกรณีบุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวนี้หากในขณะที่บุคคลดังกล่าวสมัครรับเลือกตั้ง บิดาที่เป็นคนต่างด้าวได้แปลงชาติเป็นไทยแล้ว ก็ไม่ถือว่าผู้นั้นมีบิดาเป็นคนต่างด้าวแต่อย่างใด¹³

สำหรับคุณสมบัติเพิ่มเติมในเรื่องการศึกษา ของผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่มีบิดาเป็นคนต่างด้าวนั้นจะกล่าวถึงในส่วนต่อ ๆ ไป

แต่สำหรับคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภานั้น กำหนดไว้เพียงว่าสมาชิกวุฒิสภามีสัญชาติไทยโดยการเกิดเท่านั้น โดยมีต้องคำนึงว่าบิดาของผู้นั้นจะเป็นคนต่างด้าวหรือไม่ และกำหนดให้สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาจะสิ้นสุดลงเมื่อเสียสัญชาติไทย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาจะเปิดกว้างยิ่งกว่าคุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีข้อน่าพิจารณาว่าเมื่อสมาชิกสภาทั้งสองต่างก็เป็นสมาชิกรัฐสภาแล้ว ไม่น่าจะกำหนดคุณสมบัติให้แตกต่างกัน ยิ่งกว่านั้น สมาชิกวุฒิสภาซึ่งถือเป็น "สภาสูง" ในหลายกรณีมี

¹²พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535, มาตรา 19.

¹³คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 387-388/2501.

คุณสมบัติสูงกว่าสมาชิกสภาล่าง เช่น เรื่องอายุแต่เมื่อมาพิจารณาเรื่องสัญชาติ กลับเปิดกว้างยิ่งกว่า อันหาเหตุผลทางนิติศาสตร์สนับสนุนได้ยาก

โดยสรุปแล้ว คุณสมบัติในเรื่องสัญชาตินี้จะแตกต่างกันไปตามความ จำเป็นและวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญบางฉบับอาจกำหนดเงื่อนไข ต่าง ๆ ประกอบกับการมีสัญชาติไทยเอาไว้หลากหลาย แต่ก็เพื่อให้มั่นใจได้ว่า บุคคลที่จะใช้สิทธิดังกล่าวมีความผูกพันกับประเทศชาติเพียงใด มีความเข้าใจใน ระบบการเมืองการปกครองของไทย และเป็นผู้จงรักภักดีต่อประเทศชาติ แต่ใน ปัจจุบันการยกเลิกข้อจำกัดดังกล่าวอาจดูเหมือนว่าเป็นลดมาตรฐานของคุณสมบัติ ในเรื่องนั้นลง แต่เมื่อมองในทางกลับกันก็มีข้อดีคือ ทำให้ระบบการเมืองการปกครอง เปิดกว้างขึ้นเพราะมีผู้เข้าร่วมมากขึ้น

อายุ

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 ได้กำหนดอายุ สำหรับสิทธิต่าง ๆ ไว้แตกต่างกันหลายประการ คือ

1. ผู้มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคม ของปีที่มีการ เลือกตั้ง จึงจะเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง¹⁴
2. ผู้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง จึงจะเป็นผู้มีสิทธิ สัมผัสรับเลือกตั้ง¹⁵

¹⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534, มาตรา 103 (2).

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 105 (2).

3. ผู้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปีบริบูรณ์ จึงจะมีคุณสมบัติเป็นสมาชิกวุฒิสภา¹⁶
4. สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อขาดคุณสมบัติ

ตาม 2.¹⁷

จะเห็นได้ว่าการกำหนดอายุในแต่ละเรื่องแตกต่างกัน

1. เหตุผลที่ต้องกำหนดอายุแตกต่างกัน

อายุของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อายุของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และอายุของสมาชิกวุฒิสภา จะถูกกำหนดไว้มาก-น้อยลดหลั่นกัน กล่าวคือ โดยทั่วไปจะกำหนดอายุของผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างกว้างขวาง (Universal Suffrage) และสำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นอาจต้องให้มีอายุสูงกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งบ้างก็เนื่องจากกิจการที่ปฏิบัติในฐานะฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นกิจการที่ผู้ปฏิบัติจะต้องมีความรู้และเห็นโลกมาพอสมควร ซึ่งความจริงการที่มีอายุมากก็มิได้หมายความว่าต้องเป็นผู้ที่เห็นโลกมามากเสมอไป แต่การมีอายุมากก็ทำให้มีโอกาสเห็นโลกมากกว่าผู้อื่น¹⁸ และสำหรับสมาชิกวุฒิสภานั้นกำหนดอายุไว้สูงกว่าอายุของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก็เนื่องจากเห็นว่าหน้าที่ของวุฒิสภาคือทำหน้าที่เป็นสภาผู้เลี้ยง หรือสภาถ่วงดุลของสภาผู้แทนราษฎร จึงควรเป็นผู้มีประสบการณ์ และผ่านโลกมายิ่งกว่า จึงต้องกำหนดให้มีอายุสูงขึ้น

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 94.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 114 (14).

¹⁸ หยุด แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513), หน้า 452.

2. ข้อจำกัดเกี่ยวกับอายุ

อายุของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง หรืออีกนัยหนึ่งคืออายุของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ในประเทศไทยจะกำหนดไว้สูงกว่าอายุของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเสมอ กล่าวคือ อาจกำหนดไว้ 23 ปีบ้าง 25 ปีบ้าง 30 ปีบ้าง หรือบางครั้งก็ 35 ปี มีเพียงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 เท่านั้น ที่ได้กำหนดให้มีอายุเพียง 20 ปี เท่ากับอายุผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สำหรับในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดไว้ว่าต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง ซึ่งการที่ต้องกำหนดอายุไว้ให้สูงกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่ในปัจจุบันกำหนดไว้ว่าไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ ในวันที่ 1 มกราคม ของปีที่มีการเลือกตั้งนั้น ก็เป็นไปตามเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งประเทศที่กำหนดอายุของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ 25 ปี เช่นเดียวกับประเทศไทย ได้แก่ อาร์เจนตินา, เบลเยียม, อินเดีย, อิตาลี, ญี่ปุ่น และ สหรัฐอเมริกา อนึ่ง ที่กล่าวว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้อง "มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ในเดือนมกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง" และผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งจะต้อง "มีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง" นั้น จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันในเรื่องการนับวัน เพราะในส่วนแรกเป็นเรื่องของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การที่กำหนดให้นับ 20 ปีบริบูรณ์ ในวันที่ 1 มกราคม ของปีที่มีการเลือกตั้งก็เพื่อความสะดวกในการทำทะเบียนผู้เลือกตั้งและบัญชีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง¹⁰ แต่สำหรับในส่วนที่สอง นั้นเป็นเรื่องของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง การนับโดยอายุของผู้สมัครรับเลือกตั้งย่อมเป็นเรื่องเฉพาะตัว จึงกำหนดให้นับใช้วันเลือกตั้งเป็นเกณฑ์ได้

¹⁰ หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2511) เรียงมาตรา (พระนคร: บำรุงสาส์น, 2511), หน้า 436.

สำหรับอายุของสมาชิกวุฒิสภานั้น จะกำหนดไว้ให้สูงกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสมอด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้ว ในรัฐธรรมนูญบางฉบับกำหนดอายุของสมาชิกวุฒิสภาไว้ว่าไม่ต่ำกว่า 40 ปีบริบูรณ์ บางฉบับก็กำหนดไว้ว่าไม่ต่ำกว่า 35 ปีบริบูรณ์ ซึ่งในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดให้มีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปีบริบูรณ์ แม้จะไม่ได้กำหนดไว้ว่านับในวันใดแต่ก็ต้องหมายความถึงมีอายุ 35 ปีบริบูรณ์ ในวันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนั่นเอง ในต่างประเทศ ประเทศที่กำหนดให้สภาสูงมีอายุ 35 ปี ได้แก่ บราซิล และ ฝรั่งเศส ส่วนประเทศที่กำหนดให้มีอายุ 40 ปีนั้น ได้แก่ เบลเยียม, อิตาลี และ ซิมบับเว (WHITE SENATORS)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยจะกำหนดอายุของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อายุของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และอายุของสมาชิกวุฒิสภาแตกต่างกัน ทั้งนี้ เป็นไปตามเหตุผลทางการเมือง การปกครอง และในทางรัฐธรรมนูญเอง มิได้ขึ้นอยู่กับเหตุผลในทางกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่น ๆ แต่อย่างใด และแนวโน้มในปัจจุบันเริ่มมีการเคลื่อนไหวที่จะลดเกณฑ์อายุต่าง ๆ ดังกล่าวลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอายุของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งหากสามารถลดอายุของผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงได้ ก็อาจจะสามารถลดอายุของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง หรืออายุของสมาชิกวุฒิสภาลงได้ในเวลาต่อไป

ถิ่นที่อยู่

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 ได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างถิ่นที่อยู่กับการใช้สิทธิทางการเมือง ดังนี้

1. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จะต้องเป็นผู้มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้ง²⁰
2. ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง จะต้องมึลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้²¹

- (1) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง
- (2) เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น
- (3) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง
- (4) เคยศึกษาเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 2 ปีการศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

1. ความสำคัญของถิ่นที่อยู่

กฎหมายเลือกตั้งของประเทศต่าง ๆ มักบัญญัติว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือผู้มีสิทธิรับเลือกตั้งจะต้องมีถิ่นที่อยู่ หรือภูมิลำเนาเป็นหลักแหล่งในเขตเลือกตั้ง ทั้งนี้ ก็เพราะ

1. ผู้ที่ควรจะมีโชคชะตาในการเลือกตั้งควรจะเป็นผู้ที่ได้รับผลดี หรือผลร้ายอันเกิดจากการเลือกตั้งนั้น ๆ ผู้ที่มีหลักแหล่งแน่นอนในท้องถิ่นเท่านั้นที่จะเป็นผู้ได้รับผลดีหรือผลร้ายในการเลือกตั้ง และมีความสนใจในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในท้องถิ่นนั้น ๆ สำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้ง หากเป็นบุคคล

²⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534, มาตรา 103 (3).

²¹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 105 (4).

ที่อยู่ในท้องถิ่นดังกล่าวย่อมมีความเข้าใจในปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นดีกว่าผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นอื่น

2. หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งบังคับให้ต้องกำหนดว่า ผู้เลือกตั้งจะใช้สิทธิเลือกตั้งได้ก็ต่อเมื่อมีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง สำหรับหน่วยเลือกตั้งที่ตนจะไปออกเสียงลงคะแนน แต่การจัดทำบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งนั้นมิใช่จะทำและแก้ไขได้ทุกวัน การที่จะมีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งจึงเป็นการบังคับอยู่ในตัวว่าผู้เลือกตั้งจะต้องมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งในเขตเลือกตั้งชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง²²

สำหรับในเรื่องถิ่นที่อยู่ของผู้ที่จะเป็นสมาชิกรัฐสภา นั้น เท่าที่ตรวจสอบพบมีการกำหนดไว้ดังนี้²³

1. กำหนดว่าจะต้องอยู่ภายในประเทศ ได้แก่ อัลจีเรีย ออสเตรเลีย เบลเยียม เดนมาร์ก อินโดนีเซีย ลักเตนสโตน์ ลักเซมเบิร์ก มาเลเซีย มอลตา เซเนกัล โชมาเลีย แทนซาเนีย ยูโกสลาเวีย และซาอุดี

2. กำหนดว่าจะต้องอยู่ภายในประเทศโดยมีกำหนดเวลาก่อนการเลือกตั้ง ได้แก่ ออสเตรเลีย (3 ปี) บาฮามาส (1 ปี) คอสตาริกา (10 ปี) มาลี (1 ปี) มอริเชียส (2 ปี) นิวซีแลนด์ (1 ปี) นอร์เวย์ (10 ปี) อเมริกาใต้ (5 ปี) และซิมบับเว (วุฒิสภา 10 ปี, สภาสามัญ 5 ปี)

²² หลักเกณฑ์ทั่วไปในการเลือกตั้ง (กรุงเทพฯ: สมาคมทนายความแห่งประเทศไทย, 2521), หน้า 176.

²³ The International Centre for Parliamentary Documentation of the Inter-Parliamentary Union, Parliaments of the the world : A comparative reference compendium Vol.1, 2nd ed. England: Gower Publishing Co., 1986), pp. 70-101.

3. กำหนดว่าจะต้องเกิดในเขตเลือกตั้ง ได้แก่ อาร์เจนตินา
4. กำหนดว่าจะต้องอยู่ในเขตเลือกตั้ง ได้แก่ บราซิล คานาดา
คูเวต ตูนิเซีย และสหรัฐอเมริกา
5. กำหนดว่าจะต้องอยู่ในเขตเลือกตั้งโดยมีกำหนดเวลาก่อน
การเลือกตั้ง ได้แก่ อาร์เจนตินา (2 ปี) คองโก (3 เดือน) เม็กซิโก (6 เดือน)
NAURU (1 เดือน) ฟิลิปปินส์ (6 เดือน) และ รวันดา (6 เดือน)

สำหรับในประเทศไทยแม้จะถือได้ว่าผู้เลือกตั้งจะต้องมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในอันเป็นแหล่งสำคัญในเขตเลือกตั้งก่อนวันเลือกตั้งก็ตาม แต่ก็มิได้มีการบัญญัติเอาไว้ชัดเจนว่าจะต้องอยู่ก่อนวันเลือกตั้งเป็นระยะเวลาอย่างน้อยเท่าใดเมื่อไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในเขตเลือกตั้งก่อนวันเลือกตั้งเอาไว้ ถ้ามีกรณีที่ผู้เลือกตั้งย้ายภูมิลำเนาเข้ามาอยู่ในเขตเลือกตั้ง ผู้ย้ายมากก็จะต้องขอให้นายอำเภอเดิมชื่อของตนในบัญชีผู้เลือกตั้งสำหรับหน่วยเลือกตั้งที่ตนย้ายภูมิลำเนาเข้ามาอยู่ในเขต ซึ่งจะต้องยื่นคำร้องก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 15 วัน²⁴

ในส่วนของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในเรื่องภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในั้น แม้จะไม่มีข้อกำหนดให้เป็นคุณสมบัติเคร่งครัดเหมือนกับในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งบางฉบับที่กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรของจังหวัดใด ก็จะต้องมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่หรือมีอสังหาริมทรัพย์ หรือเป็นบุคคลที่เกิดในจังหวัดนั้น²⁵ แต่ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันก็ได้บัญญัติให้ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งจะต้องมี

²⁴ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 พ.ศ. 2526, มาตรา 28.

²⁵ พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ฉบับที่ 2, มาตรา 8.

ความเกี่ยวข้องกับจังหวัดที่ตนสมัครรับเลือกตั้งไม่ว่าทางใดก็ตามหนึ่ง เช่น มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดนั้นเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง, หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น, หรือเป็นบุคคลที่เกิดในจังหวัดนั้น หรือเคยศึกษาเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 2 ปีการศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดนั้น²⁰ ดังนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปัจจุบันก็ยังมีคุณสมบัติในเรื่องถิ่นที่อยู่ตามกรณีดังกล่าว แต่สำหรับสมาชิกวุฒิสภานั้นมิได้มีการกำหนดเรื่องถิ่นที่อยู่ไว้แต่อย่างใด

2. ลักษณะของคุณสมบัติเรื่องถิ่นที่อยู่

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสมาชิกวุฒิสภาไม่ต้องมีคุณสมบัติในเรื่องถิ่นที่อยู่ แต่ผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปัจจุบัน จะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับถิ่นที่อยู่บางประการ ดังนั้น จึงต้องทำความเข้าใจกับข้อจำกัดในเรื่องดังกล่าวในแต่ละประการดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผู้สมัครจะต้องมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง หมายถึงการนับระยะเวลาตั้งแต่วันที่ผู้สมัครมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านเป็นต้นไป จึงจะต้องทราบเสียก่อนว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในวันใด แล้วให้นับวันที่ผู้สมัครมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านวันแรกรวมคำนวณเข้าด้วยเรื่อยไปจนถึงวันที่ผู้จะสมัครยื่นใบสมัครรวม 180 วัน ดังนั้น หากเป็นผู้ที่เคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 180 วัน แต่ปัจจุบันย้าย

²⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534, มาตรา 105

ไปอยู่ที่จังหวัดอื่น จึงไม่ใช่เป็นผู้มีลักษณะตามที่กำหนดไว้ แม้จะเคยมีชื่ออยู่ในจังหวัด
ที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 180 วัน ก็ตาม เพราะการนับระยะเวลา
เวลาดังกล่าวจะต้องนับระยะเวลาติดต่อกันจนถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง²⁷ ตัวอย่าง
เช่น²⁸ หากมีการรับสมัคร 5 วัน ตั้งแต่วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2535 ถึงวันที่ 14
กุมภาพันธ์ 2535 ผู้สมัครจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

(1) ผู้ที่สมัครในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2535 ต้องมีชื่ออยู่ใน
ทะเบียนมาก่อนวันที่ 16 สิงหาคม 2534

(2) ผู้ที่สมัครในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2535 ต้องมีชื่ออยู่ใน
ทะเบียนบ้านมาก่อนวันที่ 17 สิงหาคม 2534

(3) ผู้ที่สมัครในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2535 ต้องมีชื่ออยู่ใน
ทะเบียนก่อนวันที่ 18 สิงหาคม 2534

(4) ผู้ที่สมัครในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2535 ต้องมีชื่ออยู่ใน
ทะเบียนก่อนวันที่ 19 สิงหาคม 2534

(5) ผู้ที่สมัครในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2535 ต้องมีชื่ออยู่ใน
ทะเบียนก่อนวันที่ 20 สิงหาคม 2534

2. ผู้สมัครจะต้องเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดที่สมัคร
รับเลือกตั้ง หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น
หมายถึง การที่เคยเป็นผู้แทนของท้องถิ่นย่อมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความ
ต้องการของท้องถิ่นเป็นอย่างดี จึงสมควรถือว่าสามารถเป็นตัวแทนของท้องถิ่นใน

²⁷ กรมการปกครอง, "วิทยุ ด่วนที่สุด ที่ มท 0303/6194,"
10 กุมภาพันธ์ 2535.

²⁸ กรมการปกครอง, "วิทยุ ด่วนที่สุด ที่ มท 0303/6196,"
10 กุมภาพันธ์ 2535.

ฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ซึ่งคำว่า เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นในจังหวัดนั้น มีความหมายชัดเจนและไม่มีปัญหาในการตีความ แต่คำว่า ผู้บริหารท้องถิ่น นั้น อาจจะมีปัญหาในการตีความอยู่บ้าง เพราะการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันแบ่งออกเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล และราชการส่วนท้องถิ่นอื่นตามที่มีกฎหมายกำหนด ดังนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่บริหารราชการส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 กรณี จึงถือว่าเป็นผู้บริหารท้องถิ่นตามความหมายนี้ ตัวอย่างเช่น

(1) ผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตำแหน่งก็ถือว่าเป็นผู้บริหารท้องถิ่น เพราะมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 ได้กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาข้าราชการส่วนจังหวัด และมาตรา 31 ให้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการส่วนจังหวัดภายในเขตจังหวัด²⁹

(2) ผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งนายอำเภอซึ่งดำรงตำแหน่งประธานสุขาภิบาลโดยตำแหน่งก็ถือว่าเป็นผู้บริหารท้องถิ่นตามความหมายนี้เช่นกัน เพราะมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 กำหนดให้มีประธานสุขาภิบาลเป็นคณะกรรมการสุขาภิบาล และมาตรา 9 ได้กำหนดให้คณะกรรมการสุขาภิบาลมีหน้าที่ควบคุมและรับผิดชอบในการบริหารกิจการของสุขาภิบาลตามกฎหมาย³⁰

²⁹ กรมการปกครอง, "วิทยุ ที่ มท 0303/6563," 12 กุมภาพันธ์ 2535.

³⁰ เรื่องเดียวกัน.

(3) ผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งปลัดสุขาภิบาล ซึ่งดำรงตำแหน่ง
กรรมการสุขาภิบาลโดยตำแหน่ง ก็ถือว่าเคยเป็นผู้บริหารท้องถิ่นเช่นกัน³¹

(4) ผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าส่วนรักษาความสงบเรียบร้อย
สุขาภิบาลก็ถือว่าเคยเป็นผู้บริหารท้องถิ่นเช่นกัน³²

จากตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าผู้ที่อยู่ในคณะกรรมการ
สุขาภิบาลตามพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 โดยตำแหน่ง ต่างก็ถือเป็น
ผู้บริหารท้องถิ่นทั้งสิ้น และเมื่อต่อมาภายหลังจะได้มีพระราชบัญญัติสุขาภิบาล
(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 25 ตุลาคม 2528 เปลี่ยนแปลง
องค์ประกอบคณะกรรมการสุขาภิบาลไปบ้างก็ตาม แต่ก็ถือว่าผู้ที่เคยดำรงตำแหน่ง
คณะกรรมการสุขาภิบาลโดยตำแหน่ง ตามกฎหมายเดิม คือ ก่อนวันที่ 25 ตุลาคม
2528 เป็นผู้บริหารท้องถิ่นตามความหมายนี้ นอกจากนี้ ผู้ที่เป็นคณะกรรมการ
สุขาภิบาลโดยตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 25 ตุลาคม 2528 ตามกฎหมายใหม่ก็อยู่ใน
ความหมายของผู้บริหารท้องถิ่นเช่นกัน³³

3. ผู้สมัครจะต้องเป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง
หมายถึง จะต้องเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งนั้น แต่อาจมีกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลง
เขตการปกครองทำให้ท้องที่นั้นถูกโอนไปอยู่ในเขตจังหวัดอื่นก็จะต้องพิจารณาในขณะ
ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งว่า เขตการปกครองดังกล่าวนั้นย้ายไปอยู่ในเขตจังหวัดใด
ผู้นั้นย่อมจะต้องใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งในเขตจังหวัดใหม่ ไม่อาจจะใช้สิทธิสมัคร

³¹ กรรมการปกครอง, "วิทยุ ด่วนที่สุด ที่ มท 0303/6754,"
13 กุมภาพันธ์ 2535.

³² กรรมการปกครอง, "วิทยุ ด่วนที่สุด ที่ มท 0303/6191,"
10 กุมภาพันธ์ 2535.

³³ เรื่องเดียวกัน.

รับเลือกตั้งในจังหวัดเดิมได้อีก เพราะพื้นที่ที่ผู้นั้นเกิดมิได้อยู่ในเขตจังหวัดเดิมแล้ว³⁴ ซึ่งกรณีปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นกับพื้นที่ในเขตจังหวัดนครสวรรค์³⁵ และกรณีของท้องที่อำเภอเลิงนกทา จังหวัดอุบลราชธานี ที่เปลี่ยนแปลงเขตการปกครองไปขึ้นกับจังหวัดยโสธร³⁶ ปัญหาต่อไปก็คือกรณีที่หลักฐานการเกิด คือ สูติบัตรหาย และผู้สมัครไม่มีหลักฐานอื่นใดระบุว่า เป็นผู้ที่มีสิทธิสมัครในจังหวัดที่เกิด (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ผู้ทำคลอด ตายหมด ไม่สามารถยืนยันในเรื่องการเกิดให้ได้) ผู้สมัครสามารถตรวจสอบหลักฐานการทะเบียนราษฎรที่จะพิสูจน์ทราบตัวบุคคลว่าเกิดในท้องที่ใดได้จาก สูติบัตร หรือทะเบียนคนเกิด และทะเบียนบ้านฉบับซึ่งลงรายการคนเกิดครั้งแรกก็ได้ หากหลักฐานดังกล่าวชำรุด สูญหาย หรือตรวจสอบไม่พบ ก็อาจจะยื่นคำร้องต่อนายอำเภอเพื่อขอให้ออกหนังสือรับรองสถานที่เกิดได้ นอกจากนี้สำเนาทะเบียนนักเรียน หลักฐานการขึ้นทะเบียนทหาร (สด.9) ก็อาจจะใช้ยืนยันสถานที่เกิดได้³⁷ อนึ่ง หากเป็นหลักฐานอื่นที่ทางราชการออกให้ซึ่งได้ระบุสถานที่

³⁴ คณะกรรมการร่างกฎหมาย, "บันทึก เรื่อง คุณสมบัติผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 105 (4) (ค) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," เรื่องเสร็จที่ 130/2535.

³⁵ กรมการปกครอง, "หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ มท 0403/ว 166," 29 มกราคม 2535.

³⁶ กรมการปกครอง, "หนังสือสั่งการและข้อหารือเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2535), หน้า 606.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 607.

เกิดไว้ชัดเจนในเอกสารก็สามารถใช้กับการสมัคร³⁸ และถึงแม้ว่าในบางกรณี
 ถ้อยคำที่ใช้รับรองสถานที่เกิดไม่ชัดเจน เช่น หนังสือรับรองสถานที่เกิดที่ออกโดย
 อำเภอ โดยใช้ถ้อยคำว่า "เชื่อว่าเกิด ณ บ้านเลขที่ หมู่ที่ . . .
ตำบล อำเภอ จังหวัด" ก็ใช้ในการสมัครได้เช่นกัน³⁹
 แต่หากผู้รับสมัครมีเหตุผลหรือหลักฐานอื่นที่แสดงชัดแจ้งได้ว่า บุคคลนั้นไม่ใช่ผู้ที่เกิด
 ในจังหวัดนั้น และไม่รับหนังสือรับรองสถานที่เกิดเช่นว่านั้น ก็ย่อมกระทำได้⁴⁰

4. ผู้สมัครต้องเคยศึกษาเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปี
 การศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง หมายความว่า ผู้นั้น
 จะต้องศึกษาในสถานศึกษาโดยทั่วไป เช่น โรงเรียนของสำนักงานการประถมศึกษา
 หรือโรงเรียนศึกษาของเอกชนต่าง ๆ และ มหาวิทยาลัย รวมตลอดจนถึงสำนัก
 เรียนวัด หรือโรงเรียนปริยัติธรรม หรือวิทยาลัยสงฆ์⁴¹ และแม้กระทั่งโรงเรียน
 ที่มีลักษณะพิเศษอื่น ๆ เช่น โรงเรียนเสนาธิการ⁴² ก็ถือว่าเป็นสถานศึกษาตาม
 ความหมายดังกล่าวแล้ว แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องพิจารณาว่าผู้สมัครได้เรียนใน
 หลักสูตรต่าง ๆ ของโรงเรียนดังกล่าวติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปี หรือไม่ ประกอบ

³⁸ กรมการปกครอง, "วิทยุ ที่ มท 0303/6752," 13 กุมภาพันธ์ 2535.

³⁹ กรมการปกครอง, "วิทยุ ด่วนที่สุด ที่ มท 0303/6444,"
 11 กุมภาพันธ์ 2535.

⁴⁰ กรมการปกครอง, หนังสือสั่งการและข้อหารือเกี่ยวกับการเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535, หน้า 610.

⁴¹ กรมการปกครอง, "วิทยุ ด่วนที่สุด ที่ มท 0303/7014,"
 14 กุมภาพันธ์ 2535.

⁴² กรมการปกครอง, "วิทยุ ด่วนที่สุด ที่ มท 0303/7013",
 14 กุมภาพันธ์ 2535.

ด้วย⁴³ ปัญหาต่อมาก็คือกรณีที่ใบสุทธิของโรงเรียนที่เคยเรียนสูญหายไป หากโรงเรียนไม่สามารถออกใบสุทธิใหม่หรือใบแทนให้ได้ ก็สามารถให้ทะเบียนนักเรียนหรือหลักฐานซึ่งทางโรงเรียนรับรองว่าได้เคยเข้าศึกษาปีการศึกษาใดถึงปีการศึกษาใด ซึ่งจะครบถ้วนตามคุณสมบัติที่ใช้ประกอบการสมัคร⁴⁴ เหนือมีข้อสังเกตว่าคุณสมบัติในเรื่องดังกล่าวนี้ถือเอาความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครกับท้องถิ่นที่สมัครเป็นหลัก ดังนั้น จึงมิได้กำหนดว่าจะต้องจบการศึกษาในสถานศึกษานั้นแต่อย่างใด เพียงแต่ได้ศึกษาเป็นระยะเวลา 2 ปีครบถ้วน ก็ถือว่าใช้ได้แล้ว นอกจากนี้ ยังมีได้กำหนดด้วยว่าระดับการศึกษาดังกล่าวนั้นคือระดับใด

จากที่ได้กล่าวมาแล้วจึงสามารถสรุปได้ว่าคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สำคัญและเป็นปัญหาในทางปฏิบัติก็คือในเรื่องถิ่นที่อยู่เอง ซึ่งการกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องมีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นนั้น เมื่อพิจารณาแล้วมีข้อสังเกตว่า ในส่วนของการกำหนดให้ผู้สมัครต้องมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง เป็นเรื่องของภูมิลาเนาปัจจุบันของผู้สมัคร ที่อาจถือได้ว่าเป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วอยู่บ้าง แต่การที่กำหนดให้เลือกเอาความสัมพันธ์กับท้องถิ่นในลักษณะอื่น ๆ มาใช้เป็นคุณสมบัติแทนกันได้ด้วยนั้น น่าจะต้องพิจารณาว่าเป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการผู้แทนราษฎรที่เข้าใจความต้องการของท้องถิ่นและมีความผูกพันกับท้องถิ่น

⁴³ กรมการปกครอง, "วิทยุ ด่วนที่สุด ที่ มท 0303/7014," 14 กุมภาพันธ์ 2535.

⁴⁴ กรมการปกครอง, หนังสือสั่งการและข้อหารือเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535, หน้า 661.

หรือไม่ เพราะบางเรื่องเช่น กรณีที่ให้ผู้เกิดในจังหวัดใดเป็นผู้มีคุณสมบัติสามารถสมัครรับเลือกตั้งในจังหวัดนั้นได้ ก็ไม่อาจจะสรุปได้ว่า ผู้นั้นจะมีความผูกพันและต้องการปกป้องผลประโยชน์ของท้องถิ่นอย่างแท้จริงหรือไม่ เพราะอาจไม่เคยใช้ชีวิตหรือมีถิ่นที่อยู่อยู่ในจังหวัดนั้น ๆ เลยก็ได้ ดังนั้นการกำหนดให้กรณีดังกล่าวใช้เป็นผู้มีคุณสมบัติในเรื่องถิ่นที่อยู่ได้ก็น่าจะมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง แต่สำหรับสมาชิกวุฒิสภานั้นไม่มีข้อจำกัดในเรื่องดังกล่าวแต่อย่างใด ทั้งนี้ เพราะสมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งจากประชาชนของท้องถิ่นนั่นเอง

การศึกษาและความรู้ความชำนาญ

สมาชิกวุฒิสภาจะถูกกำหนดให้มีคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่ง คือ จะต้องมีการศึกษาและความรู้ความชำนาญ ตามแต่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายเลือกตั้งในขณะนั้นจะกำหนดไว้ ทั้งนี้ เพราะบุคคลที่มีการศึกษาเท่านั้นจึงจะรู้เรื่องการบ้านการเมือง และสมาชิกใช้สิทธิของตนได้อย่างถูกต้อง⁴⁵ แต่หลักการดังกล่าวในปัจจุบันมิได้ถือว่าเคร่งครัดนัก เพราะในส่วนของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือยังมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งย่อมมีฐานะเป็นประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งการศึกษาของบุคคลดังกล่าว อย่างน้อยจะอยู่ภายใต้การศึกษาภาคบังคับของรัฐอยู่แล้ว การจะมีความรู้ได้สูงเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับบริการที่รัฐจะให้กับประชาชนเป็นสำคัญ ดังนั้น ในรัฐธรรมนูญฉบับหลัง ๆ จึงเปิดกว้างมิได้กำหนดคุณสมบัติดังกล่าวสำหรับผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งอีก แต่สำหรับสมาชิกวุฒิสภานั้น เนื่องจากต้องทำหน้าที่ในฐานะสมาชิกของสภาผู้เลียง หรือสภาถ่วงดุล จึงเป็นที่คาดหมายว่า บุคคลดังกล่าวจะต้อง

⁴⁵ สมบูรณ์ สุขสำราญ และคุณชัย ชนาชีวิต, "การจำกัดสิทธิผู้สมัครและผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง", ใน รัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ: คณะทำงานรณรงค์เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย, ม.ป.ป.), หน้า 45.

มีคุณสมบัติทั้งวัยวุฒิและคุณวุฒิส่งสูงกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญจึงยังกำหนดให้มีเรื่องดังกล่าวอยู่ แต่ก็มิได้กำหนดว่าจะต้องจบ การศึกษาอย่างนั้นอย่างนี้ เพียงกำหนดแนวทางกว้าง ๆ ไว้ว่าจะต้องมีความรู้ ความชำนาญในวิชาการหรืออาชีพต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครอง แผ่นดินเท่านั้น

การกำหนดคุณสมบัติในเรื่องการศึกษาจะมีความสำคัญกับบุคคลประเภท หนึ่ง คือ บุคคลสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว จะถูกกำหนดให้ต้องได้รับการ ศึกษาตามที่กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งจะกำหนด ทั้งนี้ เพราะต้องให้เป็นที่น่าใจ ว่าบุคคลดังกล่าวสามารถเข้าใจภาษาไทย สามารถรู้ คิด หรือวิเคราะห์ข้อมูล ต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล มีความเข้าใจในสภาพของสังคมไทย และมีความ จงรักภักดีต่อประเทศชาติ

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มิได้กำหนด ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องมีคุณสมบัติในเรื่องการศึกษา และมีได้กำหนดให้ผู้ที่ใช้ สิทธิสมัครรับเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติทางการศึกษา เว้นแต่ผู้มีสัญชาติไทยซึ่ง บิดาเป็นคนต่างด้าวจะต้องมีคุณสมบัติเพิ่มเติมซึ่งกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร⁴⁶ คือ⁴⁷

1. เป็นผู้ได้เข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนตามกำหนดเวลาและสอบไล่ได้ ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

⁴⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534, มาตรา 105 (1).

⁴⁷ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535, มาตรา 19.

หรือตามแผนการศึกษาของชาติ หรือได้เข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนหรือสถาบัน การศึกษาอื่นในประเทศตามกำหนดเวลามาโดยตลอดไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอกระบบ วิทยาลัยหรือโรงเรียนจนมีความรู้ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบเท่า หรือรับรองว่าเทียบได้ ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการหรือ ตามแผนการศึกษาของชาติ

2. ได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาชั้นสูงในประเทศ ตามหลักสูตรจนเป็นผู้สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าชั้นปริญญาตรี หรือเทียบเท่า

แม้ในรัฐธรรมนูญ ปัจจุบันจะกล่าวถึงคุณสมบัติในเรื่องนี้เฉพาะที่เกี่ยวกับ ผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งมีบิดาเป็นต่างด้าวเท่านั้น แต่ก็อาจต้องศึกษาถึงการกำหนด คุณสมบัติในเรื่องนี้จากรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ โดยสังเขปดังที่จะได้กล่าวต่อไป

1. การศึกษา

ในรัฐธรรมนูญไม่เคยกำหนดคุณสมบัติในเรื่องการศึกษาของผู้มีสิทธิ เลือกตั้ง ซึ่งมีสัญชาติไทยและมีได้มีบิดาเป็นคนต่างด้าวแต่อย่างใด แต่สำหรับผู้มี สิทธิสมัครรับเลือกตั้งนั้น รัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งได้กำหนดมาตรฐาน การศึกษาไว้แตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมในขณะหนึ่ง ๆ ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475, 2489, 2490 และ 2492 ได้กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรืออีก นัยหนึ่งคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะต้องมีความรู้ทางการศึกษาเพียงมีความรู้ ไม่ต่ำกว่าประโยคประถมศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือที่กระทรวง ศึกษาธิการรับรองว่าเทียบได้ไม่ต่ำกว่านั้นเท่านั้น ต่อมาในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2495 ก็ได้กำหนดให้ผู้สมัครต้องมีความรู้เพิ่มขึ้นกล่าวคือ ต้องมีความรู้สอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ 6 หรือกว่านั้นขึ้นไปตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือที่กระทรวงศึกษาธิการ

เทียบได้ไม่ต่ำกว่านั้น⁴⁸ หรือมิฉะนั้นก็อาจใช้คุณสมบัติการเป็นข้าราชการประจำ ตั้งแต่ชั้นโทขึ้นไปหรือมีชื่อเรียกอย่างอื่นที่คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนเทียบได้ ไม่ต่ำกว่าชั้นโทขึ้นไป หรือหากเคยเป็นข้าราชการประจำดังกล่าวมาแล้วข้างต้นและ ออกจากราชการโดยมีสิทธิได้รับบำเหน็จบำนาญก็สามารถใช้คุณสมบัติดังกล่าวแทน คุณสมบัติในเรื่องการศึกษาได้ แต่ในระยะเวลาที่ใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2495 นี้ ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2499 ขึ้นใช้บังคับ ซึ่งได้ตัดคุณสมบัติในเรื่องการศึกษาออก⁴⁹ ต่อมาเมื่อใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 กฎหมายเลือกตั้งในขณะนั้นก็ได้กำหนดคุณสมบัติให้ผู้สมัครต้องมีความรู้สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือประโยคประถมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือเทียบเท่าอีก ต่อมาในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ก็กลับตัดคุณสมบัติในเรื่องการศึกษาออกไปอีกครั้งหนึ่ง และมีได้มี กำหนดเอาไว้อีกเลยในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534 การที่กำหนดความรู้ของผู้สมัครรับเลือกตั้งเอาไว้ต่ำมากหรือมิได้กำหนดคุณสมบัติทางการศึกษาของผู้สมัครเอาไว้เลยนี้ หากมองในแง่สิทธิเสรีภาพของประชาชน ก็ย่อม เห็นว่าการถูกจำกัดสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งน้อยที่สุดก็เป็นเรื่องดี แต่หากมอง ในแง่เสรีภาพในการปกครองประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ที่ว่าผู้แทนราษฎร ย่อมมีโอกาสที่จะเป็นรัฐมนตรีและข้าราชการเมืองอื่น ๆ ซึ่งมีหน้าที่บังคับบัญชา ข้าราชการประจำ (ซึ่งส่วนใหญ่มีมาตรฐานการศึกษาสูง) และการบริหารราชการ แผ่นดินอันเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถเป็นอย่างยิ่ง ก็เป็นเรื่องที่น่า

⁴⁸ พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2494, มาตรา 16.

⁴⁹ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2499, มาตรา 19.

พิจารณาว่า การไม่กำหนดคุณวุฒิทางการศึกษาของผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือกำหนดไว้
 อย่างต่ำจะเป็นการสมควรแล้วหรือไม่ เพราะอย่างน้อยก็จะต้องมีความรู้ในกฎหมาย
 รัฐธรรมนูญและระเบียบข้อบังคับการประชุมและปรึกษาของรัฐสภาเป็นอย่างดี⁵⁰
 แต่ในอีกมุมมองหนึ่งมาตรฐานการศึกษานี้ก็ไม่ควรกำหนดให้สูงจนเกินไปเพราะยิ่ง
 กำหนดให้สูงเกินไปก็ยิ่งกีดกันบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นผู้แทนราษฎรแต่
 ไม่มีมาตรฐานการศึกษาตามที่กำหนด เพราะสภาผู้แทนราษฎรควรจะต้องประกอบด้วย
 ผู้ที่มีอาชีพแตกต่างกัน เช่น พ่อค้า นักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม วิศวกร นายธนาคาร
 ชาวนา ช่างสวน เกษตรกร กรรมกร นักกฎหมาย ทนายความ หรืออาชีพอื่น ๆ
 ซึ่งการทำหน้าที่ในทางนิติบัญญัตินั้น หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีความรู้เจนจัดใน
 สาขาต่าง ๆ หลากหลายกันออกไปก็จะช่วยให้การร่างกฎหมายมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
 แต่อาชีพบางอาชีพ เช่น พ่อค้า ชาวนา ช่างสวน กรรมกร อาจไม่ได้มีมาตรฐาน
 การศึกษาสูง การที่จะกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาสูงเกินไปอาจไม่เหมาะสม
 หากจะต้องกำหนดก็ควรพิจารณาโดยรอบคอบ⁵¹ แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน
 มิได้มีการกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะต้องมีความรู้ในเรื่องการศึกษา
 แต่อย่างใด

สำหรับคุณสมบัติทางด้านการศึกษาของสมาชิกวุฒิสภานั้นเคยมีการ
 กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 ต้องมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่า
 ปริญญาตรีหรือเทียบเท่ามาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี แต่ถ้าไม่มีวิทยฐานะเช่นนั้นอาจ
 จะใช้คุณสมบัติอื่นแทน การเคยดำรงตำแหน่งทางราชการมาแล้วไม่ต่ำกว่าหัวหน้ากอง

⁵⁰ สภาคมนตรีแห่งประเทศไทย, หลักเกณฑ์ทั่วไปในการเลือกตั้ง
 (กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนครฯ, 2521), หน้า 195-196.

⁵¹ หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
 (พ.ศ. 2511) เรียงมาตรา, หน้า 447-448.

หรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นการให้เลือกว่าจะใช้วิทยฐานะหรือจะใช้ความรู้ความชำนาญเป็นคุณสมบัติ และในรัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มา ก็ได้กำหนดคุณสมบัติทางการศึกษาสำหรับกรณี สมาชิกวุฒิสภาอีก กำหนดแต่คุณสมบัติเกี่ยวกับความรู้ความชำนาญอันจะยังประโยชน์ ให้แก่การปกครองแผ่นดินเท่านั้น ดังจะได้กล่าวต่อไป

2. ความรู้ความชำนาญ

การกำหนดเรื่องความรู้ความชำนาญนี้ เคยกำหนดไว้อย่างชัดเจน ควบคู่ไปกับการกำหนดคุณสมบัติในเรื่องการศึกษา และให้ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง หรือผู้ที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา เลือกเอาว่าจะใช้คุณสมบัติในด้านใดเพื่อ เข้าสู่ตำแหน่ง สำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น เคยมีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ การเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2494 ที่กำหนดให้เลือกรับระหว่างการมีคุณสมบัติทางการศึกษา คือมีความรู้สอบไล่ได้ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือกว่านั้นขึ้นไปหรือเทียบเท่า กับการเป็นข้าราชการประจำตั้งแต่ ชั้นโทขึ้นไปหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นข้าราชการประจำดังกล่าวข้างต้นและออก จากราชการโดยมีสิทธิได้รับบำเหน็จบำนาญ สำหรับสมาชิกวุฒิสภานั้น การกำหนด คุณสมบัติให้เลือกร้อย่างใดอย่างหนึ่งนี้ได้กำหนดไว้เพียงครั้งเดียว คือ ในการกำหนด คุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

โดยทั่วไปแล้วการกำหนดให้ต้องมีความรู้ความชำนาญจะใช้ กับการณ์ของสมาชิกวุฒิสภา กล่าวคือ ตั้งแต่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 จนถึงรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน ได้กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาจะต้องมีความรู้ความชำนาญในวิชาการหรือ อาชีพต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดินทั้งสิ้น⁵² สำหรับ

⁵² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534, มาตรา 94.

ปัญหาว่าความรู้ความชำนาญในวิชาการหรือกิจการอย่างไร จึงจะถือว่าเป็นที่ยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดินนั้นก็คงจะต้องพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภานั้นเองว่า วุฒิสภามีอำนาจหน้าที่ในทางนิติบัญญัติอย่างไร มีอำนาจในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินอย่างไรหรือมีหน้าที่อื่น ๆ อีกอย่างไร ความรู้ความชำนาญที่ถือเป็นคุณสมบัตินั้นก็คือ ความรู้ความชำนาญที่จะใช้อำนาจหน้าที่ดังกล่าวได้⁵³ แต่อย่างไรก็ตาม การที่กำหนดแนวทางเอาไว้อย่างกว้าง ๆ เช่นนี้ ย่อมต้องถือว่ามีใช้ "คุณสมบัติ" แต่เป็นเพียงแนวทางในการคัดเลือก (guide line) เท่านั้น เพราะไม่สามารถกำหนดและควบคุมมาตรฐานให้ถูกต้องตรงกันได้ ซึ่งหากต้องการให้เรื่องความรู้ความชำนาญนี้ เป็น "คุณสมบัติ" ก็จะต้องกำหนดกลไกและกระบวนการเพื่อสามารถควบคุมและวางหลักเกณฑ์ในเรื่องดังกล่าวให้ได้เสียก่อน

3. การใช้ระดับการศึกษาทดแทนการมีสัญชาติไทยซึ่งมีบิดาเป็นคนต่างด้าว

สำหรับบุคคลที่มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว ในระบบรัฐธรรมนูญของไทยยังมีได้ถือได้ว่าผู้นั้นสามารถใช้สิทธิทางการเมืองของตนได้เท่าเทียมกับบุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดามีได้เป็นคนต่างด้าว เพราะมีแนวความคิดว่าบุคคลดังกล่าวควรจะมีคุณสมบัติเพิ่มเติมเมื่อพิสูจน์ว่าเขามีจิตใจเป็นไทยแท้ ดังนั้นการจะเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็ต้องมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น ผ่านการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งแล้วแต่จะกำหนด หรือรับหรือเคยรับราชการทหาร หรือเป็นหรือเคยเป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นตามเวลาแล้วแต่จะกำหนด หรือ

⁵³ หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2511) เรียงมาตรา, หน้า 341-344.

เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือเป็นเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นอื่น หรือเสียหรือเคยเสียภาษีติดต่อกันมาแล้วตามกำหนดเวลา เป็นต้น นอกจากนั้น หากผู้นั้นจะใช้สิทธิเลือกตั้งก็จะต้องมีระดับการศึกษาและเงื่อนไขในการศึกษาบางประการอีกด้วย ซึ่งการกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวจะเป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งแต่ละฉบับ แต่เนื่องจากในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมิได้กำหนดให้บุคคลดังกล่าวต้องมีคุณสมบัติพิเศษอื่นหากจะใช้สิทธิเลือกตั้งและสำหรับการใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งของบุคคลดังกล่าว ก็เพียงแต่กำหนดคุณสมบัติไว้เพียง 2 ประการคือ⁵⁴

1. เป็นผู้ได้เข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนตามกำหนดเวลาและสอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือตามแผนการศึกษาของชาติ หรือได้เข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาอื่นในประเทศตามกำหนดเวลามาโดยตลอดไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอกระบบโรงเรียนจนมีความรู้ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบเท่าหรือรับรองว่าเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือตามแผนการศึกษาของชาติ
 2. ได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาชั้นสูงในประเทศตามหลักสูตรจนเป็นผู้สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าชั้นปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- ดังนั้น ในที่นี้จึงจะกล่าวถึงเฉพาะคุณสมบัติเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับการศึกษาเท่านั้น

⁵⁴ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535, มาตรา 19.

การที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติถึงเรื่องคุณสมบัติเพิ่มเติมในด้านการศึกษาของบุคคลสัญชาติไทยซึ่งมีบิดาเป็นคนต่างด้าวก็เพราะประสงค์จะให้รัฐสภามีอำนาจกำหนดลักษณะของคุณสมบัติให้สอดคล้องกับความจำเป็นและสมควรในขณะใดขณะหนึ่ง ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลในเรื่องความมั่นคงของชาติ หรือเหตุผลในทางประชาธิปไตย การที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งนั้นจะเป็นการยืดหยุ่นกว่าเพราะสามารถแก้ไขได้ง่ายกว่าบทบัญญัติที่อยู่ในรัฐธรรมนูญ⁵⁵

ในคุณสมบัติดังกล่าวนี้ มีปัญหาในการตีความอยู่หลายประการ เท่าที่ตรวจสอบพบได้มีการให้ความหมายในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การเป็นผู้ได้เข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนตามกำหนดเวลา และสอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือตามแผนการศึกษาของชาติ อาจหมายถึง

1. "...หลังจากจบชั้นประถมศึกษาแล้ว ก. ได้เข้าเรียนกวดวิชาที่โรงเรียนวัดราชันดดา และสอบเทียบได้ชั้นมัธยมปีที่ 3 แล้ว จากนั้นได้เข้าเรียนที่โรงเรียนกวดวิชาวัดสุทัศน์ และสอบเทียบได้ชั้นมัธยมปีที่ 6 ซึ่งสามารถเข้าเรียนต่อในสายอาชีวะได้ เมื่อ ก. ได้เข้าเรียนและสำเร็จการศึกษาชั้นปีที่ 3 อันเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนพาณิชย์การพระนคร ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการรับรองว่าเทียบได้กับชั้นประโยคเตรียมอุดมศึกษา จึงถือได้ว่า ก. ได้เข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนหรือสถาบันอื่นในประเทศตามกำหนดเวลาโดยตลอด จนมีความรู้ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบเท่าหรือรับรองว่าเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยม

⁵⁵ หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511, หน้า 111.

ศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการหรือตามแผนการศึกษาของชาติ..."⁵⁶

2. ผู้ที่จบหลักสูตรการจัดการศึกษาตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการศึกษานอกโรงเรียนทางวิทยุไปรษณีย์ พุทธศักราช 2526 เป็นกรณีที่คำสั่งของศาลแตกต่างจากความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา

(1) ศาลได้มีคำสั่งว่า บุคคลดังกล่าวถือได้ว่าเป็นผู้ได้เข้าเรียนอยู่ในสถาบันการศึกษาอื่นในประเทศตามกำหนดเวลาโดยตลอด จนมีความรู้ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบเท่าหรือรับรองว่าเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการหรือตามแผนการศึกษาของชาติ⁵⁷

(2) คณะกรรมการกฤษฎีกามีความเห็นว่าการเรียนด้วยตนเองนอกโรงเรียน มิใช่เป็นการจัดการศึกษาโดยมีการเข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนตามกำหนดเวลา⁵⁸

2. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 มีความหมาย 2 ประการ คือ (1) มัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือ (2) มัธยมศึกษาตอนปลายตามแผนการศึกษาของชาติ เมื่อมาตรา 19 (1) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวมิได้บัญญัติว่าเป็นหลักสูตรหรือแผนการศึกษาของชาติในปี พ.ศ.ใด

⁵⁶ คำพิพากษากฎีกา ที่ 1817/2527.

⁵⁷ คำสั่งศาลจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในคดีหมายเลขแดงที่ 4/2522.

⁵⁸ คณะกรรมการร่างกฎหมาย, "บันทึก เรื่อง คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาล (กรณีคำสั่งของศาลแตกต่างจากความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา)," เรื่องเสรีจที่ 343/2533.

โดยเฉพาะ จึงต้องแปลว่า เป็นหลักสูตรหรือแผนการศึกษาของชาติในขณะที่บุคคลนั้น ๆ สอบไล่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้ ซึ่งในเรื่องนี้คณะกรรมการกฤษฎีกา (ที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมาย)^{๕๐} มีความเห็นสอดคล้องกับคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ที่ 1/2524 เรื่อง ความเป็นรัฐมนตรีของนายบรรหาร ศิลปอาชา สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ^{๕๑}

3. คำว่า "ไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอกระบบโรงเรียน" จะหมายรวมถึงผู้จบการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2530 ซึ่งมีวิธีการเรียน 3 วิธี คือ (1) วิธีเรียนระบบชั้นเรียน (2) วิธีเรียนทางไกล (3) วิธีเรียนด้วยตนเอง ดังนั้น บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวที่จบการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนดังกล่าวทั้ง 3 วิธี ก็จะเป็นผู้มีคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร^{๕๑}

^{๕๐} คณะกรรมการร่างกฎหมาย, "บันทึก เรื่อง การตีความมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522," เรื่องเสรีจ ที่ 97/2523 (ที่ประชุมใหญ่).

^{๕๑} สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รวมคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2533), หน้า 39-54.

^{๕๑} คณะกรรมการร่างกฎหมาย "บันทึก เรื่อง คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว (มาตรา 19 (1) แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535)," เรื่องเสรีจที่ 130/2535.

สำหรับวุฒิการศึกษาที่สามารถเทียบได้เท่ากับ ระดับมัธยมศึกษา
ตอนปลายตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง เทียบความรู้ ลงวันที่ 9 สิงหาคม 2527 ได้แก่

1. ประกาศนียบัตรประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูง ทุกแผนก
2. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา
3. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (พลานามัย)
4. ประกาศนียบัตรพิเศษวิชาการศึกษา (พ.ก.ศ.) และมีพื้น
ความรู้ ม.6 (เต็ม) หรือ ม.ศ. 3 หรือ ม.3
5. ประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษประถม (พ.ป.) และมีพื้น
ความรู้ ม.6 (เต็ม) หรือ ม.ศ. 3
6. ประกาศนียบัตรประโยคครูประถมการช่าง (ป.ป.ช.)
7. ประกาศนียบัตรประโยควิชาชีพ (ปวช.) ทุกแผนก (หลักสูตร
3 ปี)
8. ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นกลาง ปีที่ 3
9. ประกาศนียบัตรประโยคศิลปศึกษาชั้นกลาง หรือชั้นปีที่ 3 จาก
โรงเรียนช่างศิลป์ กรมศิลปากร
10. ประกาศนียบัตรโรงเรียนช่างฝีมือทหาร หลักสูตร 3 ปี
11. ประกาศนียบัตรโรงเรียนช่างการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคหลักสูตร
3 ปี
12. ประกาศนียบัตรโรงเรียนวิศวกรรมรถไฟ หลักสูตร 3 ปี
13. ประกาศนียบัตรโรงเรียนเตรียมทหาร หลักสูตร 2 ปี
14. ประกาศนียบัตรวิชาพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย (หลักสูตร
3, 4 ปี) จากกระทรวงสาธารณสุข
15. ประกาศนียบัตรวิชาพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย (หลักสูตร
3, 4 ปี) จากสถานศึกษาที่กระทรวงสาธารณสุขรับรอง

16. ประกาศนียบัตรวิชาพยาบาลหลักสูตร 3 ปี (และมีพินความรู้อ. 6 (เดิม) หรือ ม.ศ. 3) จากโรงเรียนพยาบาล กรมยุทธศึกษาทหารเรือ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ

17. ประกาศนียบัตรพนักงานห้องปฏิบัติการชั้นสูตรโรค หลักสูตร 3 ปี จากคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สำหรับคุณวุฒิที่เทียบได้เท่ากับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เทียบความรู้ ลงวันที่ 5 มิถุนายน 2528 ได้แก่

18. ประกาศนียบัตรวิชาชีพพนักงานอนามัย จากกระทรวงสาธารณสุข

สำหรับคุณวุฒิที่เทียบได้เท่ากับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เทียบความรู้ ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2530 ได้แก่

19. ประกาศนียบัตรโรงเรียนเตรียมทหาร หลักสูตร 2 ปี และมีพินความรู้มัธยมศึกษาปีที่ 4 (ม.4)

สำหรับด้านการศึกษาของสงฆ์ในการเทียบวุฒิเปรียบเทียบกับวุฒิสามัญนั้น เดิมกระทรวงศึกษาธิการไม่ยอมเทียบวุฒิให้^{๑๒} แต่ต่อมาภายหลัง นายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งให้กระทรวงศึกษาธิการเทียบวุฒิเปรียบเพื่อให้มีสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรได้ เพราะเห็นว่าการที่จะไม่เทียบให้ก็จะเป็นการขัดกับทางสงฆ์อย่างแรง^{๑๓} ด้วยเหตุนี้ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้

^{๑๒} กระทรวงศึกษาธิการ, "หนังสือ ด่วนมาก ที่ ม.38326/2494," ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2494, อ้างใน หยุต แสงอุทัย, ชุมนุมกฎหมายเลือกตั้ง (พระนคร: โอเดียนสโตร์, 2495), หน้า 104-105.

^{๑๓} สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "หนังสือ ด่วนมาก ที่ ศ.262/2495," 9 มกราคม 2495.

พิจารณารับรองว่าผู้สอบได้เปรียญตั้งแต่ 5 ประโยคขึ้นไปมีความรู้เทียบเท่า มัธยมปีที่ 6 (ขณะนั้น) เพื่อสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร^{๘๔} ต่อมาเท่าที่ตรวจสอบพบจากประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เทียบความรู้ ลงวันที่ 23 มกราคม 2518 ได้กำหนดให้เปรียญธรรม 4 ประโยค เทียบเท่ากับ ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น และเปรียญธรรม 6 ประโยค เทียบเท่ากับ ประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย หลังจากนั้นก็ได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การเทียบความรู้ผู้เปรียญธรรม ลงวันที่ 12 สิงหาคม 2526 เทียบวุฒิปริญญา ธรรมกับวุฒิสามัญดังนี้

1. เปรียญธรรม 3 ประโยค (ป.ธ.3) เทียบเท่ากับมัธยมศึกษา ตอนต้น ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ม.3) โดยไม่ต้องออกใบ เทียบความรู้

2. เปรียญธรรม 5 ประโยค (ป.ธ.5) และประสบการณ์ใน การสอนวิชาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม หรือแผนกบาลี หรือในโรงเรียนการ ปริยัติธรรม แผนกสามัญ ไม่น้อยกว่า 1 ปี โดยมีเวลาสอนไม่น้อยกว่า 300 ชั่วโมง เทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ม.6) โดยให้กรมการศาสนาเป็นผู้รับรองประสบการณ์ และกรมวิชาการ เป็นผู้ออกใบเทียบความรู้ให้

ต่อมาในประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เทียบความรู้ ลงวันที่ 9 สิงหาคม 2527 ก็ได้เทียบให้เปรียญธรรม 6 ประโยคเท่ากับมัธยม ศึกษาตอนปลายด้วย

^{๘๔} กระทรวงศึกษาธิการ, "หนังสือ ด่วนมาก ที่ ม.718/2495,"

4. ผลกระทบต่อสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา

สำหรับผู้ที่สมัครรับเลือกตั้งที่มีสัญชาติไทย ซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว จะต้องนำหลักฐานการศึกษา เช่น ใบสุทธิ ประกาศนียบัตรทางการศึกษามาแสดง และประกอบการสมัครด้วยว่า สำเร็จการศึกษาตามที่กำหนดไว้ หากบุคคลดังกล่าว ใช้หลักฐานปลอมก็ย่อมมีความผิดฐานแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงานและความผิดฐานเข้าสมัครเป็นผู้แทนราษฎรโดยรู้อยู่แล้วว่าตนเองไม่มีสิทธิ ซึ่งถือว่าการกระทำทั้งหลายต่อเนื่องกัน โดยมีเจตนาประการเดียวที่จะทำให้ทางราชการหลงเชื่อว่า จำเลยเป็นผู้มีคุณสมบัติครบถ้วน และให้ทางราชการรับสมัครตนเป็นผู้มีสิทธิรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรเท่านั้น จึงเป็นการกระทำความผิดเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท^{๕๕} และหากมีการวินิจฉัยโดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ สมาชิกภาพของบุคคลดังกล่าวย่อมสิ้นสุดลง ดังคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ที่ 1/2523 เรื่อง การสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของ นายประจวบ ตั้งชัยศักดิ์^{๕๖} นอกจากนั้นในคดีที่ศาลได้วินิจฉัยเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งนั้นหากพิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำให้โจทก์ (กรมการปกครอง) ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งย่อมถือได้ว่าจำเลยกระทำโดยละเมิดต่อโจทก์ ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้นด้วย^{๕๗}

^{๕๕} คำพิพากษาฎีกา ที่ 2583/2524.

^{๕๖} สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, รวมคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ, หน้า 27-38.

^{๕๗} คำพิพากษาฎีกา ที่ 4019/2530.

นอกจากนั้น ในคดีแพ่งเช่นนี้ ผู้มีส่วนได้เสียอื่น นอกจากกระทรวงมหาดไทย เช่น ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในคราวเดียวกันกับผู้นั้น ก็อาจดำเนินคดีได้เช่นกัน และเมื่อมีการฟ้องคดีแล้วก็ย่อมเป็นอำนาจของศาลยุติธรรมที่จะพิจารณาและพิพากษาชี้ขาดตามกฎหมาย^{๕๘}

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าคุณสมบัติในเรื่องการศึกษาและความรู้ความชำนาญนี้ แม้ในปัจจุบันจะมีความเกี่ยวข้องกับผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าวมากกว่าผู้มีสัญชาติไทยทั่วไป แต่กลับมีปัญหาทั้งในทางการตีความและในทางปฏิบัติค่อนข้างมาก จึงจำเป็นต้องพิจารณาโดยรอบคอบ

การให้สังกัดหรือมิให้สังกัดพรรคการเมือง

"พรรคการเมือง" คือ คณะหรือสมาคมของบุคคลซึ่งตกลงกันถึง "หลักการแห่งการอำนวยความสะดวกปกครอง" (Principle of Government) ไว้อย่างกว้าง ๆ และตกลงกันนำหลักการนั้นมาใช้ปฏิบัติ ทั้งนี้ การตกลงดังกล่าวเป็นการตกลงในหลักการที่จะดำเนินการให้ชีวิตหรือความเป็นอยู่ของรัฐ เป็นไปตามจุดประสงค์ที่คณะหรือบุคคลนั้น ๆ ต้องการ^{๕๙}

^{๕๘} คณะกรรมการร่างกฎหมาย, "บันทึก เรื่อง การสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร," เรื่องเสรีจที่ 335/2522.

^{๕๙} สมาคมนายความแห่งประเทศไทย, หลักเกณฑ์ทั่วไปในการเลือกตั้ง, หน้า 59.

ในรัฐธรรมนูญจะกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกรัฐสภากับพรรคการเมืองไว้ใน 2 ลักษณะ คือ

1. สมาชิกวุฒิสภาจะต้องไม่เป็นสมาชิก หรือเจ้าหน้าที่ หรือที่ปรึกษาของพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง⁷⁰ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาจะสิ้นสุดลงเมื่อมีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองในลักษณะดังกล่าวด้วย⁷¹

2. ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว⁷² และพรรคการเมืองดังกล่าวต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งตามจำนวนและกฎเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญกำหนด⁷³ และสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะสิ้นสุดลงเมื่อลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก หรือพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกมีมติให้พ้นจากการเป็นสมาชิก⁷⁴ หรือขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองในกรณีที่ศาลมีคำสั่งยุบเลิกพรรคการเมือง และไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด⁷⁵

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะแตกต่างกัน กล่าวคือ สมาชิกวุฒิสภาจะถูกห้ามไม่ให้เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองไม่ว่าในทางใด ๆ แต่สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกี่ยวพันกับพรรคการเมือง

⁷⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534, มาตรา 94.

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 97 (5).

⁷² เรื่องเดียวกัน, มาตรา 105 (3).

⁷³ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 106 และมาตรา 115 วรรคสอง.

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 104 (7).

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 114 (1).

1. การห้ามสมาชิกวุฒิสภาเป็นสมาชิก หรือเจ้าหน้าที่ หรือที่ปรึกษาของ
พรรคการเมือง

ความหมายของตำแหน่งต่าง ๆ ในพรรคการเมืองที่ห้ามสมาชิก
วุฒิสภาดำรงตำแหน่ง ได้แก่^{7๘}

1. "เป็นสมาชิกของพรรคการเมือง" หมายความว่า กรณีที่สมัคร
เป็นสมาชิกในพรรคการเมือง และพรรคการเมืองรับใบสมัครแล้ว
2. "เป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง" หมายความว่า ผู้ที่มีหน้าที่
ต้องปฏิบัติโดยตำแหน่งหน้าที่ของตนในพรรคการเมือง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเจ้าหน้าที่
ของพรรคการเมืองเหล่านี้ย่อมเป็นสมาชิกพรรคการเมือง
3. "เป็นที่ปรึกษาของพรรคการเมือง" หมายความว่า ผู้ที่รับ
แต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของพรรคการเมืองในทุกกรณี โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นการ
แต่งตั้งจากสมาชิกของพรรคตามกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองหรือไม่ก็ตาม
การที่กำหนดห้ามเช่นนั้นก็เนื่องจากวุฒิสภาในประเทศไทยนั้น ทำ
หน้าที่ในฐานะสภาผู้เลียงหรือสภาถ่วงดุล คอยคานและดุลย์อำนาจของสภาผู้แทน
ราษฎร เป็นสภาซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ความชำนาญในวิชาการ
หรืออาชีพต่าง ๆ และต้องมีความเป็นกลางในทางการเมือง หากสมาชิกวุฒิสภา
มีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแล้ว และพรรคการเมือง
นั้น บังเอิญเป็นพรรคที่มีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร และเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล
ก็มีแนวโน้มว่าสมาชิกวุฒิสภานั้นจะมีได้ทำหน้าที่ถ่วงดุลในทางนิติบัญญัติและควบคุม
การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลด้วยความเที่ยงตรงและเป็นธรรม จึงจำเป็นต้อง
ต้องห้ามไม่ให้สมาชิกวุฒิสภาเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง แต่อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกต

^{7๘} หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.
2515 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2516), หน้า 64.

ว่า ในความเป็นจริงแล้ว สมาชิกวุฒิสภาจำนวนมากเป็นข้าราชการประจำ ซึ่งตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการประเภทต่าง ๆ นั้น ก็ได้ห้ามข้าราชการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เพราะถือว่าเป็นสิทธิทางการเมืองพื้นฐานของประชาชนที่จะแสดงเจตนา ยึดถือแนวนโยบายหรือหลักการแห่งการอำนวยการปกครองในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งในส่วนของข้าราชการที่ถือว่าต้องเป็นผู้มีความเป็นกลางทางการเมืองอย่างที่สุดแล้ว ยังมิได้ถูกกำหนดห้ามเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ดังนั้น การจะห้ามสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ เป็นสมาชิกพรรคการเมือง จึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าจะมีเหตุผลเพียงพอ ทั้งนี้ เพราะการเป็นสมาชิกวุฒิสภาย่อมถือว่าเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมืองหนึ่ง ย่อมหลีกเลี่ยงความเกี่ยวพันทางการเมืองไม่พ้น อีกทั้งในความเป็นจริงแล้วสมาชิกวุฒิสภาก็ไม่ได้มีความเป็นกลางอย่างแท้จริง เพราะโดยทั่วไปจะมีที่มาจากความต้องการเสถียรภาพของรัฐบาล ดังนั้น สมาชิกวุฒิสภาจึงมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งของฝ่ายรัฐบาล เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วการกำหนดห้ามสมาชิกวุฒิสภาเป็นสมาชิกพรรคการเมืองจึงไม่น่าจะมีประโยชน์ แต่อย่างไรก็ตาม การห้ามสมาชิกวุฒิสภาเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมือง หรือที่ปรึกษาของพรรคการเมืองก็ยังเป็นบทบัญญัติที่มีประโยชน์อยู่ เพราะตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นตำแหน่งที่ต้องถูกผูกมัดกับระเบียบข้อบังคับและมติของพรรค ซึ่งจะมีความเป็นอิสระในการคิดและการตัดสินใจน้อยกว่าการเป็นเพียงสมาชิกพรรคการเมืองมาก ดังนั้น หากอนุญาตให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกวุฒิสภาได้ ก็จะมีลักษณะไม่ต่างอะไรกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ต้องปฏิบัติตามมติของพรรค

2. การกำหนดให้ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งกับพรรคการเมืองนั้น เกิดขึ้นมาจากความพยายามที่จะให้ฝ่ายบริหารสามารถมีเสียงข้างมากที่มั่นคงในสภา โดยการสร้างระบบพรรคการเมืองขนาดใหญ่หรือพรรคที่เป็น

ระบบระเบียบ เป็นความพยายามที่ปรากฏชัดเจนเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 และคงอยู่ต่อมาจนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งความพยายามดังกล่าวมีแนวคิดและวิธีการที่ไม่สอดคล้องกับระบบประชาธิปไตย เพราะมีการบังคับให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมือง และกำหนดเงื่อนไขให้พรรคการเมืองส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นจำนวนมาก เช่น ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง หรือน้อยกว่า 120 คน เป็นต้น พร้อมทั้งให้ส่งสมัครเป็นคณะด้วย วิธีการนี้แม้จะทำให้เป็นการแข่งขันกันด้วยระบบพรรคขนาดใหญ่ แต่ก็จำกัดสิทธิราษฎรทั่วไปและพรรคการเมืองขนาดเล็กในการใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และเมื่อพิจารณาถึงสภาพข้อเท็จจริงทางการเมืองของประเทศไทย ซึ่งราษฎรยังไม่เจริญเติบโตทางความคิดแบบประชาธิปไตย และมีการซื้อเสียงในการเลือกตั้งอย่างกว้างขวาง วิธีการนี้อาจทำให้กลุ่มการเมืองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีได้เปรียบกลุ่มอื่น ๆ และซื้อเสียงจนได้เป็นเสียงข้างมากในสภาได้ นอกจากนี้ การให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผูกพันกับพรรคการเมือง ก็เป็นวิธีการที่ส่งเสริมให้พรรคมีฐานะอยู่เหนือสมาชิก โดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะไม่มีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของตน ตามหลักปกครองแบบประชาธิปไตยโดยผ่านทางผู้แทน ซึ่งการใช้วิธีการนี้ในประเทศไทย แม้จะช่วยให้พรรคการเมืองคุมวินัยสมาชิกได้ จนฝ่ายบริหารมีเสียงในสภาที่มั่นคง ก็อาจนำไปสู่รูปแบบการปกครองโดยพรรคการเมือง มิใช่โดยประชาชนได้^{๗๗}

^{๗๗} สมยศ เชื้อไทย, "ความพยายามในการสร้างเสถียรภาพให้ฝ่ายบริหาร: ศึกษาจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ," รัฐศาสตร์สาร, 17 (2534): 109-110.

แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับ
พรรคการเมืองในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันก็มีอยู่ 2 ขั้นตอน คือ

1. ในขณะที่สมัครรับเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องเป็น
สมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว และพรรคการเมือง
นั้นจะต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่า 120 คน
(กรณีเลือกตั้งทั่วไป) ในแต่ละเขตเลือกตั้งที่พรรคการเมืองส่งสมาชิกเข้าสมัคร
รับเลือกตั้ง พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกเข้าสมัครให้เท่ากับจำนวนสมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น เมื่อพรรคการเมืองใดส่งสมาชิกเข้า
สมัครรับเลือกตั้งแล้ว พรรคการเมืองหรือผู้สมัครนั้นจะถอนการสมัครมิได้ และ
เมื่อพรรคการเมืองใดส่งสมาชิกเข้าสมัครตามจำนวนไม่น้อยกว่า 120 คนแล้ว
แม้ภายหลังจะปรากฏว่าจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองนั้นได้ลดลง
ไปจนไม่ครบจำนวนไม่ว่าเพราะเหตุใด ก็ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นส่งสมาชิก
ครบจำนวนแล้ว ซึ่งคุณสมบัติทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นคุณสมบัติด้านพรรคการเมือง
ที่กระทรวงมหาดไทยต้องพิจารณาประกอบกับคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัคร
ในการที่จะรับสมัครหรือไม่รับสมัคร⁷⁸ หากผู้สมัครรายใดมีคุณสมบัติครบถ้วนทั้ง 2
ด้านแล้ว จึงจะสามารถเข้าสู่ระบบการเลือกตั้งต่อไป

2. เมื่อบุคคลใดได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว สมาชิกภาพ
ของผู้นั้นจะสิ้นสุดลงด้วยเหตุอันเนื่องมาจากพรรคการเมืองได้ในหลายกรณีด้วยกันคือ

⁷⁸ กระทรวงมหาดไทย, "หนังสือ ด่วนที่สุด ที่ มท. 0403/ว 53,"

1. สมาชิกภาพจะสิ้นสุดลงเมื่อผู้นั้นลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก (ขาดจากสมาชิกภาพนับแต่วันที่ลาออก)⁷⁰

2. สมาชิกภาพจะสิ้นสุดลงเมื่อพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก มีมติให้พ้นจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก (ขาดจากสมาชิกภาพนับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมติ)⁸⁰

3. ขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองในกรณีที่ศาลมีคำสั่งยุบเลิกพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นสมาชิก และไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นที่มีสมาชิกของพรรคการเมืองนั้นเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง (ขาดจากสมาชิกภาพนับแต่วันถัดจากวันที่ครบกำหนด 60 วันนั้น)⁸¹

กรณีการลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกตามข้อ 1 นั้น จะต้องมิเจตนาจะลาออก การเซ็นชื่อในใบลาออกไว้ล่วงหน้าไม่อยู่ในความหมายของข้อนี้ และการลาออกจะสมบูรณ์เมื่อสมาชิกผู้นั้นได้ยื่นใบลาออกต่อหัวหน้าพรรคการเมือง⁸²

⁷⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534, มาตรา 114 (7)

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 114 (7).

⁸¹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 104 (9).

⁸² คณะกรรมการร่างกฎหมาย, "บันทึก เรื่อง การพ้นจากสมาชิกภาพของสมาชิกพรรคการเมือง (กรณีสมาชิกของพรรคการเมืองหนึ่งได้ไปเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่น)," เรื่องเสรีที่ 742/2534.

สำหรับกรณีที่พรรคการเมืองมีมติให้พ้นจากการเป็นสมาชิกนั้น จะต้องเป็นไปตามข้อบังคับพรรค มีการลงมติโดยชอบ^{๘๓} และโดยคณะกรรมการบริหารพรรคที่มีอำนาจเท่านั้น^{๘๔} นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาบทบัญญัติในกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองประกอบด้วย

ส่วนกรณีปัญหาอื่น ๆ ที่อาจทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกพรรคการเมืองต้องสิ้นสุดลงและจะมีผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้นั้นสิ้นสุดลงด้วย คือ กรณีตามมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติพรรคการเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งจะมีการพ้นจากสมาชิกพรรคการเมืองเพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่งคือ กรณีที่พรรคการเมืองที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกสิ้นสุดภาพเพราะการรวมพรรคการเมือง หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคที่จะรวมไปสมัครเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่เป็นหลักภายใน 30 วัน^{๘๕} สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นจะไม่สิ้นสุดลง แต่หากไม่ไปสมัครภายในกำหนดเวลา 30 วัน และต่อมาพรรคการเมืองที่จะรวมสิ้นสุดภาพตั้งแต่วันที่มีการแจ้งต่อนายทะเบียน สมาชิกผู้นั้นจึงไปสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นที่มีสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น

^{๘๓} คณะกรรมการร่างกฎหมาย, "บันทึก เรื่อง การพ้นจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 103 (7) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521," เรื่องเสรีจที่ 34/2528 (ที่ประชุมใหญ่).

^{๘๔} คณะกรรมการร่างกฎหมาย, "บันทึก เรื่อง การขาดจากสมาชิกพรรคการเมือง (กรณีนายเสกสรร แสนภูมิ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคก้าวหน้า)," เรื่องเสรีจที่ 194/2530 (ที่ประชุมใหญ่).

^{๘๕} พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2522, มาตรา 49 (ฉ)

เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้นั้นก็ย่อมสิ้นสุดลงด้วย หรือหากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมืองที่จะรวมไม่ไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่เป็นหลักภายในกำหนดเวลา ต่อมาหากศาลฎีกามีคำสั่งยุบเลิกพรรคการเมืองดังกล่าวแล้วจึงไปสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นที่มีสมาชิกของพรรคการเมืองนั้นเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งนั้นสมาชิกภาพของผู้นั้นก็ยังคงสิ้นสุดลง เพราะพรรคการเมืองได้สิ้นสภาพเพราะหัวหน้าพรรคการเมืองได้ร่วมกันแจ้งการรวมพรรคการเมือง ฉะนั้นแม้ศาลฎีกาจะมีคำสั่งให้ยุบเลิกพรรคการเมืองในภายหลังและผู้นั้นไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดภายใน 60 วันแล้ว สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นก็ได้อ่อนสุดลงไปก่อนแล้ว^{๑๑}

จากที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าคุณสมบัติของสมาชิกรัฐสภาที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองจะมีความละเอียดอ่อนและมีประเด็นปัญหาทั้งในด้านการตีความและในทางปฏิบัติ ซึ่งการที่จะวินิจฉัยสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น จำเป็นต้องอาศัยบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองประกอบด้วย

^{๑๑} คณะกรรมการร่างกฎหมาย, "บันทึก เรื่อง การรวมพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524," เรื่องเสรีที่ 616/2536.